

УДК 37.091.33:001.895]:37.015.311(045)

INNOVATIVE LEARNING TECHNOLOGIES IN THE FORMATION OF
CREATIVE PERSONALITIESІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ У ФОРМУВАННІ КРЕАТИВНИХ
ОСОБИСТОСТЕЙ

Savchenko N.V. / Савченко Н.В.

k.p.n., associate prof. / к.п.н., доц

ORCID: 0000-0003-3897-0056

Pavlo Tychyina Uman State Pedagogical University,

Uman, Sadova, 28, 20308

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,

Умань, Садова, 28, 20308

Анотація: У статті розглядаються проблеми вдосконалення технології навчання, які сприяють формуванню креативних особистостей у процесі підготовки фахівців у закладі вищої освіти. Пропонуються освітні технології, що розвивають критичне мислення, як найважливіші фактори у підготовці фахівців до педагогічної діяльності.

Ключові слова: інновації, креативність, конвергентність, тенденції, дидактика, творець.

Вступ.

Сьогодні світові тренди характеризуються активним пошуком нової моделі освіти, адекватної стрімкому зростанню цінностей людства, і проблема якості освіти, що є ключовою як для системи освіти, так і для розвитку будь-якої держави загалом. Якість освіти сьогодні визначає якість життя, тому що економічний та духовний розвиток країни значною мірою залежить саме від якості освіти. Найбільш конкурентоспроможні країни світу, в тому числі і Україна, сьогодні вимагають адекватного ставлення до такого явища, як сучасна якість освіти.

Відмінною властивістю освіти є те, що її якість неможливо повною мірою виміряти та оцінити безпосередньо під час самого процесу. Потенціал набутих знань проявляється у практичній діяльності фахівця та потребує часу. Науковці зазначали, що: «...вищі якості визначаються не так простим знанням колишньої мудрості у цій спеціальності, як особистою участю у подальшій розробці предметів наук, мистецтв, і знань» [4,6]. У цьому полягає одна з головних проблем забезпечення якості освіти.

Реалії сучасності такі, що швидкість розвитку технології і соціально-економічного життя суспільства випереджають швидкість передачі адекватних знань, і в цих умовах практика використання традиційних методик навчання неминуче призводить до відставання потреб працівників, соціуму і держави. Виникає нагальна необхідність у зміні підходів до вибору змісту та методики (технології) навчання, забезпечуючи перехід від сучасної, універсально-адаптивної парадигми (яка ставить перед собою завдання переважно передачі інформації здобувачам) та спочиваної на тріаді «знання, вміння, навички» – до нової парадигми креативно розвиваючої освіти, реалізує тріаду зовсім іншого плану: «прогнози, творчість, креативне рішення».

Основний текст

Гострота постановки питань про розвиток креативної особистості викликана, по-перше, соціально-економічною динамікою в модернізації суспільства, що активно інтегрується у світові процеси та неминуче висуває необхідність розробки інноваційних, нестандартних ідей, пошуку ефективних стратегій у розвитку всіх соціальних відносин; по-друге, такими світовими процесами в освіті, коли здатність творчо вирішувати технологічні завдання в різних галузях з неповними даними і суперечливими вимогами все ширше висувається як критерій до якості фахівця з боку працівників, суспільства і держави. Креативність у повсякденному житті стає все більш затребуваною якістю на ринку праці, входить у моду.

Концепція креативності як універсальної пізнавальної творчої здібності набула популярності після появи робіт Дж. Гілфорда (Guilford JP). Гілфорд вказав на принципову різницю між двома типами розумових операцій: конвергенцією та дивергенцією. Конвергентне мислення (сходження) актуалізується в тому випадку, коли людині, яка вирішує завдання, треба на основі безлічі умов знайти єдине правильне рішення. Загалом, конкретних рішень може бути і кілька (безліч коренів рівняння), але це безліч завжди обмежена. Дивергентне мислення визначається як «тип мислення, що йде в різних напрямках» (Дж. Гілфорд). Такий тип мислення допускає варіювання шляхів вирішення проблеми, призводить до несподіваних висновків та результатів [3].

Креативність (від латів. creatio – творення) творчі здібності індивіда, що характеризуються готовністю до продукування принципово нових ідей і які входять у структуру обдарованості як незалежний чинник. На думку М. Вишнякова, креативність включає підвищену чутливість до проблем, до дефіциту або суперечливості знань, дії з визначення цих проблем, пошуку їх рішень на основі висунування гіпотез, перевірки і зміни гіпотез, формулювання результату рішення. Для оцінки креативності використовують різні тести дивергентного мислення, особистісні опитувальники, аналіз результативності діяльності. З метою сприяння розвитку творчого мислення можуть використовуватися навчальні ситуації, які характеризуються незавершеністю чи відкритістю для інтеграції нових елементів, здобувачів заохочують до формулювання безлічі питань. [2, 5]

Розвиток креативних здібностей у здобувачів вищої освіти, педагогічного закладу, має певну своєрідність. Процес навчання в таких ЗВО, хоч і побудований у суворій відповідності до національних освітніх стандартів, практично не охоплює завдання, які б сприяли розвитку креативного мислення, стимулювали б розумові операції та приносили різноманітність характеристикам мислення. У дидактичних принципах побудови навчальних та навчально-методичних посібників та освітнього процесу в основному переважають завдання, що мають рішення алгоритмічного типу та однозначну відповідь. Здобувачі вищої освіти, навіть мають певний рівень необхідних знань, критичності, гнучкості і глибини мислення, не завжди здатні вирішувати нестандартні завдання і знаходити виходи з нетривіальних ситуацій, оскільки

стереотип, за яким всі завдання повинні вирішуватися за допомогою попередніх відомих схем, не дозволяє запропонувати будь-яке інше рішення, що виходить за рамки даної схеми, бо воно буде оцінено як неправильне.

Тим часом для розвитку творчого мислення необхідне формування та вдосконалення таких розумових операцій, як аналіз, синтез, порівняння та узагальнення, класифікація, планування, абстрагування, а також критичність, глибина, гнучкість, широта, швидкість, варіативність мислення, уяви та володіння знаннями різного змісту. Розвиток саме цих якостей дозволяє здобувачам легше освоювати дисципліни, а також є необхідною складовою їхньої майбутньої професійної діяльності. Вирішення творчих завдань дає можливість виробляти у здобувачів вищої освіти такі якості, як компетентність, емпатія, вміння встановлювати контакти і без втрат вирішувати можливі конфліктні ситуації у професійній діяльності, вміння швидко реагувати на умови, що змінюються, і знаходити адекватні шляхи виходу з тих чи інших професійних чи життєвих ситуацій.

Про світ інновацій нині багато різних думок. Але якщо звернутися до історії, переконуєшся, більшість новинок з'явилося не на порожньому місці. Фундаментом їм послужили попередні напрацювання. Люди також вважають, що ідеї народжуються в головах самотніх геніїв, але насправді більшість інновацій – плоди колективного розуму.

Інноваційні освітні технології. Проблемні лекції

Проблемна лекція – лекція, що спирається на логіку проблемних ситуацій, що послідовно моделюються, шляхом постановки проблемних питань або пред'явлення проблемних завдань. Проблемна ситуація це складна суперечлива обстановка, створювана на заняттях шляхом постановки проблемних питань (вступних), що вимагає активної пізнавальної діяльності здобувачів для її правильної оцінки та вирішення. Проблемне питання містить у собі діалектичну суперечність і вимагає для його вирішення не відтворення відомих знань, а міркування, порівняння, пошуку, набуття та застосування нових знань. Проблемне завдання, на відміну проблемного питання, містить додаткову вступну інформацію і за необхідності деякі орієнтири пошуку її вирішення.

За допомогою проблемної лекції забезпечується досягнення трьох основних дидактичних цілей:

- засвоєння здобувачами теоретичних знань;
- розвиток теоретичного мислення;
- формування пізнавального інтересу до змісту навчального предмета та професійної мотивації майбутнього фахівця.

На лекції проблемного характеру здобувачі перебувають у постійному процесі «думки», «сприяння» з викладачем і, зрештою, «співавторами» у вирішенні проблемних завдань.

Застосування на заняттях технології «проблемної лекції» призводить до значних результатів: знання, засвоєні «активно», міцніше запам'ятовуються і легше актуалізуються (навчальний ефект заняття), і навіть глибші, систематизовані і мають властивість перенесення інші ситуації (ефект розвитку, творчого мислення); вирішення проблемних завдань виступає своєрідним

тренінгом у розвитку інтелекту (розвиваючий ефект заняття).

Кейс-метод

Кейс-метод – це опис ситуації, дійсних подій, що мали місце у процесі професійної діяльності у словах, цифрах та образах, у яких треба запропонувати варіанти дій. У цій технології навчальний матеріал подається здобувачам у вигляді проблем (кейсів), а знання набуваються в результаті активної та творчої роботи.

Технологія case-study (кейс-стаді) використовується практично всіма бізнес-школами світу в навчанні майбутніх учителів застосуванню теоретичних знань на практиці. В основі методу лежить теорія Experientiallearning – практикуючого навчання. Метод кейсів був розроблений у 20-ті роки у Гарварді. В даний час існує дві класичні школи кейс-стаді: Гарвардська та Манчестерська (американська та західноєвропейська).

З погляду одержуваного результату ситуації кейси можна поділити на проблемні та проектні. У проблемних ситуаціях результатом є визначення та формулювання основної проблеми, і завжди є оцінка складності рішення. Для проектних ситуацій як результат виступає програма дій щодо подолання виявлених проблем.

Розрізняють три типи кейсів: практичні кейси, що відбивають реальні життєві ситуації; навчальні кейси, основним завданням яких є навчання; науково-дослідні кейси, орієнтовані здійснення дослідницької діяльності.

У практиці вищої школи зустрічаються такі види кейсів: кейси-випадки, допоміжні кейси, кейси-вправи, кейси-прикладні, кейси-рішення та інші. При згадці слова «кейс» зазвичай на думку спадають саме цей тип кейсів. Здобувачеві необхідно проаналізувати інформацію з кейсу та виявити найважливіші зв'язки між різними складовими. Зазвичай постає питання: чому все сталося неправильно, і як цього можна було уникнути?

За допомогою технології case-study здобувач навчається: бачити проблеми; аналізувати професійні ситуації; оцінювати альтернативи можливих рішень; вибирати оптимальний варіант розв'язання; складати план його здійснення; розвивати мотивацію; розвивати комунікаційні навички та вміння.

Мета цієї технології полягає у формуванні умінь ефективно працювати спільно у тимчасових командах та групах та добиватися якісних результатів. Це така організація занять, під час яких у здобувачів вищої освіти формуються інформаційно-комунікативні компетентності, розвиваються розумові здібності внаслідок вирішення проблемної ситуації, підготовленої викладачем. Робота здобувачів вищої освіти будується довкола ключових проблем, виділених викладачем.

Навчаючись з використанням даної технології, здобувачі розвивають здатність організовувати спільну діяльність, що базується на принципах співробітництва. При цьому у них формуються такі особисті якості, як толерантність до різних точок зору та поведінки, відповідальність за загальні результати роботи, формується вміння поважати чужу точку зору, слухати партнера, вести ділове обговорення, досягати згоди у конфліктних ситуаціях та спірних питаннях, – словом, всі ті якості, які необхідні для ефективної

командної роботи.

З метою розвитку креативних здібностей дуже важливо визначити індивідуальні особливості здобувача, його особисті компетенції. Цьому сприяє, наприклад, тест «Як знайти своє місце» [1], який ми використовуємо на завершальних курсах і пропонуємо для застосування.

ТЕСТ на виявлення інноваційних здібностей

Вам потрібно знати, наскільки Ви здатні до інновацій. Але інновації – плід колективних зусиль. Тут однаково вкрай важливі й таланти творця, слідопиту, доопрацювача та працівника! Цей тест допоможе визначити, до якого типу Ви належите.

Даний тест дозволяє дізнатися, як майбутній випускник може найбільш продуктивно попрацювати на користь інновації, і представлені відповіді в таблиці допоможуть відповісти на це питання. Для успішного перебігу інноваційного процесу потрібна участь людей різних типів. Ролі, ключові для інноваційної організації та інноваційного процесу, збігаються з етапами цього процесу. Якщо пройти самооцінку за запропонованою схемою, то можна побачити, як кожен зможе принести максимальну користь.

Причому зробити це можна за допомогою: генерування можливостей (творці); пошуку шляхів до реалізації цих можливостей (слідопит); перетворення ідей на технологічні рішення, що застосовуються на практиці (доопрацьовувачі); впровадження цих рішень та доведення справи до кінця (працівники), може показати лише справжнє прагнення працювати над інноваціями та досвід, який справді можна отримати, напружено працюючи в команді однодумців.

Тож яка роль в інноваційному процесі найкраще підходить саме тому, хто пройде цей тест? Генерувати ідеї, об'єднувати їх один з одним, робити застосовними на практиці чи впроваджувати та доводити справу до кінця? У кожного їх своя роль. Перший ряд – слідопити, другий ряд – робітники, третій ряд – творці, четвертий ряд – доопрацювачі.

1.	Мені подобається знаходити відповіді	Мені подобається доводити справу до кінця	Мені подобається досліджувати	Мені подобається, коли все працює
2.	Мені потрібно розуміти суть проблеми	Я змушую все працювати	Я бачу обидві сторони проблеми	Повинна бути правильна відповідь
3.	Не вказуйте, що мені робити	Дайте мені факти, а не теорії	Я створюю варіанти вибору	Мені подобається аналізувати дані
4.	Я відкрита людина	Я переконую людей	У мене багато ідей	Я бачу слабкості
5.	Я бачу загальну картину	Я роблю так, щоб усе було виконано	Мені подобаються можливості	Я спускаю ідеї з небес на землю
6.	Концепція повинна бути надійною	Мені подобаються енергійні дії	Я не звертаю уваги на деталі	Мені подобається точність
7.	Мені не подобається плутанина	Я намагаюся не зв'язуватися з теорією	Я намагаюся не приймати рішень	Мені не подобаються невдачі
8.	Я продумую кожний крок	Я іду на ризик	Мені подобається коли говорять про проблеми	Я зосереджений
9.	Мені подобаються рішення	Мені подобаються кінцеві результати	Мені подобаються зручні випадки	Мені подобаються спрощені варіанти

10.	Я хочу бути головною	Я знаходжу спосіб змусити все працювати	Мені подобається бачити загальну картину	Я старанний
11.	Мені подобається формулювати проблему	Мені потрібна згода	Я відкриваю нові факти	Я планую
12.	Мені потрібні ідеї	Я хочу пробувати щось нове	Мені потрібна свобода дій	Мені потрібна структура
	Підсумок	Підсумок	Підсумок	Підсумок
<p>Хто Ви: творець, слідопит, доопрацьовувач, працівник?</p> <p>В кожній стрічці, починаючи з першої, в стовпчику, з права від відповіді, проставте 4 бали за фразу, яка найточніше характеризує Вас. Потім проставте таку ж оцінку за обрану Вами відповідь в інших рядках. Поверніться до першої стрічки, і рухаючись зверху вниз, проставте по 1 балу за кожну фразу, яка найбільш точно Вас описує.</p> <p>Наостанок, в кожній стрічці поставте по 3 або 2 бали за кожну з фраз, що залишилися. Три бали за ту, яка ближче до істини, а два за ту, яка далі від неї. В кожному рядку у Вас повинні стояти всі цифри від «1» до «4». Порахуйте загальну суму в кожному стовпчику.</p>				

До третього стовпця належать, як правило, ті, хто знаходить можливості та повідомляє про них. Якщо це про вас, то ви, швидше за все, художник, спеціаліст чи дослідник. Ви практик і навчаєтесь на власному досвіді.

Перший стовпець – слідопити – це ті, хто пророщує насіння ідей та знаходить відповіді. Сюди відносяться дизайнери, розробники стратегічних планів. Це рідкісний тип людей, які навчаються розмірковуючи.

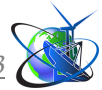
Четвертий стовпець - доопрацьовачі, також вчать розмірковуючи. Вони змушують ідеї працювати. Це інженери, системні розробники та бухгалтери.

Другий стовпець – робітники, які відповідають за вихід на ринок. Їхня робота – доводити справу до кінця. Як і люди, охарактеризовані в третьому стовпці, вони практикують і навчаються на власному досвіді. І ще: творці та слідопити – це антиподи.

Ці коментарі далеко не вичерпують усі відповіді, які дає даний тест – є ціла система оцінки креативних якостей особистості та інноваційних здібностей, що базуються на конкретних значеннях сум у кожному стовпці.

Процес формування особистісної професійної готовності спеціаліста нового рівня свідомості та мислення, готового здійснювати інноваційно-креативну діяльність у практичній діяльності, може бути значно ефективнішим та продуктивнішим, якщо освітні технології, що використовуються викладачем, будуть:

- спиратися на концепцію інноваційно-креативної професійної освіти, що включають моделі мислення особистості, уточнений понятійний апарат, технологічно орієнтовані методики та досвід формування креативності;
- теоретично обґрунтовувати та апробувати нові моделі, що формують спеціаліста нового рівня готовності до інноваційно-креативної, проєктивної, прогностичної тощо, діяльності, використовуючи розроблену систему дидактичних інструментів та засобів розвиваючого типу, що активізують психоемоційну сферу здобувачів;
- будувати педагогічний процес на діагностичній основі за критеріями та показниками (індикаторами) продуктивності діяльності здобувача;
- своєчасно коригувати методику підготовки спеціаліста до професійної

діяльності, яка формує його готовність до інноваційно-креативної самореалізації; формувати спеціальні особисті якості з урахуванням різнорівневої готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності.

Практиковані нами лише окремі інноваційні освітні технології дозволили досягти нехай і скромного, але позитивного результату, що виявляється у підвищенні рівня творчих здібностей студентів та їх успішності, високій зацікавленості в отриманні нових знань.

Висновок

Аналізуючи особистісний інноваційно-креативний розвиток майбутнього фахівця освіти, слід зазначити, що високий рівень навчальної, методичної, науково-дослідної діяльності здобувача вищої освіти визначається різними причинами і, мабуть, не зовсім об'єктивно відображає його готовність до інноваційно-креативної діяльності, що можна спостерігати виконання випускних кваліфікаційних робіт, тобто, відсоток творчих робіт нижчий у тих групах, де не застосовувався новий підхід підготовки фахівця.

Література:

1. Борисова Н. В., Кузов В. Б. Технологізація проектування та методичного забезпечення компетентісно-орієнтованих навчальних програм дисциплін/модулів, практик нового покоління: методичні рекомендації для організаторів проектних робіт та професорсько-викладацьких колективів ЗВО. К.: Дослідницький центр проблем якості підготовки фахівців. 2010. 197 с.
2. Вишнякова Н. Ф. Креативна психопедагогіка. Психологія творчого навчання. Одеса. 2005. 186 с.
3. Гілфорд Дж. Три сторони інтелекту. Київ. Прогрес. 1993. С. 433-456
4. Глузман О. В. Інноваційні технології навчання у системі університетської педагогічної освіти. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://iee.org.ua/files/conf/conf_article39.pdf.
5. Кравченко О. І. Основи соціології. К: Академічний проект. 2002. 214 с.
6. Кречетніков К. Г. Проектування креативного освітнього середовища на основі інформаційних технологій у ВНЗ. Монографія. В.: Держкоорцентр, 2002. 296 с.

References:

1. Borisova N.V., Kuzov V.B. Technologization of design and methodical support of competence-oriented training programs of disciplines/modules, practices of the new generation: methodological recommendations for organizers of project works and professor-teaching teams of higher education institutions. K.: Research center for problems of the quality of specialist training. 2010. 197 p.
2. Vyshnyakova, N.F. Creative psychopedagogy. Psychology of creative learning. Odesa. 2005. 186 p.
3. Guilford J. Three sides of intelligence. Kyiv. Progress. 1993. P. 433-456
4. Gluzman O.V. Innovative learning technologies in the system of university pedagogical education. [Electronic resource] Access mode: http://iee.org.ua/files/conf/conf_article39.pdf.
5. Kravchenko O.I. Basics of sociology. K: Academic Project, 2002.
6. Krechetnikov, K.G. Designing a creative educational environment based on information technologies in universities. Monograph. V.: Derzhkoorcentr, 2002. 296 p.

Abstract: *The article examines the problems of improving learning technology, which contribute to the formation of creative personalities in the process of training specialists in a higher education institution. Educational technologies that develop critical thinking are proposed as the most important factors in the preparation of specialists for pedagogical activity.*

Key words: *innovation, creativity, convergence, trends, didactics, creator.*

Стаття відправлена: 18.10.2023 р.

© Савченко Н.В.